

FEW METATERMINOLOGICAL ISSUES

Oana Zamfirescu, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The 30's represented a turning point in the study of terminology. It is the moment in which terminology became a central point in the research made by specialists in different fields of knowledge and the starting point of the amalgam of theories that have as goal the study of the terms used in a specific field of science and technology. The study of terminology from a linguistic point of view brings to light problems related to metaterminology. One of these problems is the one that concerns the three meanings of the term terminology itself: scientific system or specialized language, assembly of terms specific to a field of knowledge and interdisciplinary science. The aim of this paper is to establish the relationships between these three different meanings of the term terminology and some terms used in romanian in parallel with it, as: limbaj de specialitate/specializat (approx. engl. specialized language), limbă de specialitate/specializată (approx. engl. specialized language), vocabular de specialitate/specializat (approx. engl. specialized vocabulary), lexic de specializare/specializat (approx. engl. specialized vocabulary), nomenclatură (engl. nomenclature).

Keywords: metaterminology, terminology, nomenclature, specialized vocabulary, specialized language.

Deceniul al treilea al secolului trecut constituie, în studiul terminologiei, un punct de reper. Este momentul în care terminologia începe a fi studiată mai intens și mai sistematic. Diversele teorii și tendințe vehiculate în cadrul studiului ansamblului de termeni specifici unui domeniu al științei și tehnicii își au aici punctul de pornire. Definirea și descrierea terminologiei ca domeniu de studiu, a noțiunii de termen, a relației dintre termen și concept, elementele de metaterminologie constituie ansamblul problematic al acestui câmp de cercetare. Această lucrare are în prim-plan valorile pe care însuși termenul *terminologie* le-a dezvoltat în timp. Scopul ei este de a stabili relațiile de echivalență între valorile termenului *terminologie* și ceilalți termeni care sunt utilizați în lucrările care au ca subiect terminologia sau terminologiile: lexic comun - lexic specializat/de specialitate, vocabular comun - vocabular specializat/de specialitate, limbă/limbaj comun - limbă/limbaj specializat/de specialitate, nomenclatură.

Primul lucru care trebuie stabilit în momentul în care încercăm o investigație a acestui câmp larg este reprezentat de cele trei valori ale termenului *terminologie*, explicate de Angela Bidu-Vrănceanu:

1. limbaj specializat sau sistem științific care utilizează o terminologie în sensul 2 și alte mijloace lingvistice și nelingvistice pentru a realiza o comunicare de specialitate non-ambiguă cu funcția majoră de a transmite cunoștințe într-un domeniu particular de activitate profesională;

2. ansamblu de termeni sau cuvinte specializate aparținând unui subsistem lingvistic, termenii caracterizându-se prin univocitate, non-ambiguitate și relații lexico-semantică proprii;
3. terminologia mai este utilizată cu sensul unei științe interdisciplinare preocupate de problemele generale ale terminologiilor în sensurile 1 și 2, care analizează logica cunoștințelor, ierarhia conceptelor, codajul lingvistic și problemele creației de cuvinte necesare științei și tehnicii¹.

Din explicația oferită mai sus, se observă că termenul *terminologie* este legat de disocierea dintre lexic comun - lexic de specialitate/specializat (alte denumiri care circulă în paralel cu aceasta sunt: vocabular comun - vocabular de specialitate/specializat) și limbă/limbaj comun – limbă/limbaj de specialitate/specializat.

Lexicul unei limbi este alcătuit din totalitatea lexemelor care aparțin limbii respective. În funcție de diverse criterii², acesta se împarte în *fond lexical general* („ansamblul de cuvinte utilizate de toți vorbitorii unei limbi, indiferent de specialitate sau de apartenența socio-culturală”³) și *masa vocabularului* (care cuprinde arhaismele, regionalismele, neologismele, cuvintele de specialitate, care aparțin diferitelor grupuri socio-profesionale). Angela Bidu-Vrănceanu, în lucrarea *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, afirmă că lexicul comun cuprinde cuvintele care asigură „înțelegerea și intersubiectivitatea dintre vorbitori la nivelul limbii comune”⁴. Conform acestei împărțiri clasice a lexicului unei limbi, termenii sau cuvintele de specialitate aparțin masei vocabularului. Lexicul specializat însumează diverse terminologii repartizate în funcție de criterii profesionale, sociale, culturale (al medicilor, al inginerilor, etc.). Altfel spus, lexicul specializat este sinonim cu terminologia ca ansamblu de termeni sau cuvinte specializate aparținând unui subsistem lingvistic. Termenii care aparțin lexicului specializat pot fi semne lingvistice sau non-lingvistice. Semnele non-lingvistice sunt semne care exprimă valori specializate care pot fi exprimate prin: cifre, litere, simboluri, formule (matematice, fizice, chimice), numele latinești, semne iconice. Aceste semne nelingvistice au ca principală caracteristică convenționalitatea ce are drept efect specializarea și non-ambiguitatea⁵.

Cele două mari sfere ale lexicului, cel comun și cel specializat, nu trebuie văzute ca fiind categoric delimitate: între ele poate exista „comunicare”, cuvintele specializate putând deveni cuvinte comune și invers, prin intermediul unei zone mixte intermediare între aceste două sfere⁶. Această tranziție, de la lexicul specializat la cel comun, se află în legătură cu un alt fenomen, numit banalizare, ce presupune „o reală extindere și asimilare a unor termeni științifici în limba

¹Angela Bidu-Vrănceanu, *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității din București, București, 2000, p.64.

²Alexandru Graur, în lucrarea *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, apărută la Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954, stabilește drept criterii: vechimea, frecvența, capacitatea de a produce derivate și compuse, polisemia, frazeologia bogată. Toate cuvintele care îndeplinesc aceste criterii aparțin fondului lexical principal.

³DȘL, s.v. *fond*.

⁴Angela Bidu-Vrănceanu, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, Editura Universității din București, 2007, p. 15.

⁵Angela Bidu-Vrănceanu, op. cit., p. 34-35.

⁶După cum afirmă Christine Durieux, în articolul *Pseudo-synonymes en langue de spécialité*, http://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.eila.univ-paris-diderot.fr%2F_media%2Fcherche%2Fclillac%2Fciel%2Fcahiers%2F96_97%2F4durieux.pdf&ei=R37iUdKK6je4QSP1YCIBA&usq=AFOjCNFjgNXVBKG8anyDEq11_M1sc75nOg&bvm=bv.48705608.d.bGE, consultat pe 23.06.2013.

comună”⁷. Mecanismul banalizării semantice este explicat de Angela Bidu-Vrănceanu prin combinarea factorilor paradigmatici cu cei sintagmatici: valoarea specializată se diminuează printr-o distribuție contextuală din ce în ce mai extinsă⁸. De asemenea, există „comunicare” și între diferitele domenii ale științei și tehnicii și se pot face transferuri de termeni, mai ales între domeniile subsumate aceleiași științe.

Trecând la seria limbaj comun - limbaj specializat (cu denumirile paralele limbă comună - limbă specializată), și aici trebuie făcute câteva delimitări. În cazul limbajului comun, definiția sa coincide cu definiția lexicului comun, adică acesta reprezintă nucleul lexical comun oricărei comunicări dintr-o limbă și este considerat sinonim cu: *limbă generală*, *vocabular comun*, *vocabular fundamental*, *vocabular reprezentativ*, *fond lexical principal* și, bineînțeles, *lexic comun*. În cazul limbajului specializat trebuie să se aibă în vedere polisemia pe care această sintagmă a dezvoltat-o. Prima valoare cu care se folosește această sintagmă (adică nucleu lexical comun oricărei comunicări specializate dintr-un domeniu al științei și tehnicii dintr-o limbă dată) este echivalentă cu cea de a doua valoare a termenului *terminologie*. A doua valoare coincide cu prima valoare a termenului *terminologie*: „Une langue spécialisée ne se réduit pas à une terminologie: elle utilise des dénominations spécialisées (les termes), y compris des symboles non-linguistiques, dans les énoncés mobilisant les ressources ordinaires d’une langue donnée. On peut la définir comme l’usage d’une langue naturelle pour rendre compte technique de connaissances spécialisées.”⁹. De asemenea, se mai poate face o observație referitoare la valoarea sintagmelor folosite de literatura de specialitate. Sintagmele *vocabular de specialitate/specializat*, *lexic de specialitate/specializat* conțin, prin utilizarea termenilor *vocabular* sau *lexic*, ideea de ansamblu de cuvinte sau listă de cuvinte care aparține unui domeniu al științei și tehnicii, adică totalitatea cuvintelor specializate. Sintagmele *limbă de specialitate/specializată* și *limbaj de specialitate/specializat* aduc în prim-plan noțiunea de *limbă* sau *limbaj*. O *limbă* sau un *limbaj de specialitate* devine, astfel, un ansamblu de semne și mecanisme care permite comunicarea de cunoștințe privitoare la un domeniu al științei și tehnicii prin intermediul discursului de specialitate. Elementele care țin de morfologie și sintaxă sunt aceleași ca în limba generală. În domeniul lexicului, regulile de formare a cuvintelor sunt, de asemenea, aceleași ca în limba generală. Diferența o constituie termenii, „fondul lexical” al unei limbi de specialitate, adică cuvintele specifice unui anumit domeniu al științei și tehnicii. Se mai folosesc, în cadrul limbii de specialitate, și cuvinte care aparțin lexicului comun (fără valoare specializată) și instrumente lexical-gramaticale, care constituie lianți ai discursului specializat. O limbă de specialitate este un subdomeniu al limbii generale caracterizat prin non-ambiguitate, eficiență, precizie. Caracteristicile limbii de specialitate sunt inventariate astfel¹⁰: tipul de cunoaștere este unul specific, nu ține de cunoașterea generală; utilizatorii acestui tip de limbaj sunt, de obicei, specialiști ai domeniului respectiv; comunicarea specializată este una formală,

⁷Angela Bidu-Vrănceanu, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, Editura Universității din București, 2007, p. 157.

⁸Angela Bidu-Vrănceanu, op.cit., p. 158.

⁹Pierre Lerat, 1995, apud. Christine Durieux, *Pseudo-synonymes en langue de spécialité*, „Cahiers du CIEL”, http://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.eila.univ-paris-diderot.fr%2F_media%2F_recherche%2Fclillac%2Fciel%2Fcahiers%2F96-97%2F4durieux.pdf&ei=R37iUd-KK6je4QSP1YCIBA&usq=AFQjCNFjgNXVBKG8anyDEq11_M1sc75nQg&bvm=bv.48705608,d.bGE, consultat pe 23.06.2013.

¹⁰ Maria Teresa Cabré, *Terminology. Theory, methods and applications*, translated by Janet Ann DeCesaris, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 1999, p. 65-66, <http://libgen.org/>, consultat pe 22.06.2013.

bazată pe criteriile științifice; este caracterizată de variabilitate care rezultă din situația de comunicare, este un subdomeniu al limbii generale deoarece împărtășește cu aceasta caracteristici pragmatice și structurale și limba generală și limba specializată nu sunt categorii închise ci se află în permanentă legătură. O reprezentare grafică a relațiilor dintre limba generală și limba de specialitate este făcută de Maria Teresa Cabré¹¹. Din această reprezentare se observă existența zonelor de intersecție între limbajul comun și cel specializat și între diferite tipuri de limbaj specializat:

Schema 1: Relația dintre limba generală și limbile specializate

În ceea ce privește alegerea dintre sintagmele *limbă specializată/limbă de specialitate* și *limbă specializată/limbă de specialitate*, majoritatea lucrărilor din literatura de specialitate le utilizează ca sinonime. Totuși, și în cazul lor se poate face o diferențiere, așa cum explică Pierre Lerat, care preferă sintagma *limbă specializată* sintagmei *limbă de specialitate*. Sintagma *limbă de specialitate* ar da falsa impresie de fragmentare a limbii văzută în totalitatea sa și de marginalizare a categoriei numită astfel¹².

Prin urmare, sintagma *limbaj specializat*, sinonimă cu sintagmele *limbaj de specialitate*, *limbă specializată*, *limbă de specialitate*, are următoarele valori: 1. ansamblu de termeni sau cuvinte specializate aparținând unui subsistem lingvistic, termenii caracterizându-se prin univocitate, non-ambiguitate și relații lexico-semantiche proprii (adică terminologie2); 2. totalitatea mijloacelor utilizate în comunicarea non-ambiguă de cunoștințe de specialitate, cu funcția majoră de a transmite cunoștințe într-un domeniu particular de activitate profesională.

¹¹ Maria Teresa Cabré, *op.cit.*, p. 66. În cadrul reprezentării grafice, LS reprezintă limba specializată.

¹² Marie Calberg-Challot, *Quand un vocabulaire de spécialité emprunte au langage courant: le nucléaire, étude de cas*, „Cahier du CIEL”, 2007-2008, <http://www.eila.univ-paris-diderot.fr/media/recherche/ciillac/ciel/cahiers/2007-2008/05bis-calberg.pdf?id=recherche%3Aciillac%3Aciel%3Acahiers%3A2007-2008&cache=cache>, consultat pe 8.09.2013.

Aceste mijloace pot fi lingvistice și non-lingvistice și aparțin unui lexic/vocabular specializat/de specialitate (terminologie1) și lexicului comun.

Termenul nomenclatură trebuie, de asemenea, definit. Victor Vascenco, în lucrarea *Probleme de terminologie*, arată că termenul *nomenclatură* este caracterizat și el de polisemie: „în lucrările de specialitate, *terminologie* și *nomenclatură* sunt utilizate când ca sinonime (parțiale sau totale), când ca cuvinte care desemnează noțiuni diferite”¹³. Astfel, *nomenclatură* (sinonim cu *terminologie*) se definește ca „totalitatea termenilor de specialitate [...] utilizați de exponenți ai diferitelor ramuri ale științei, tehnicii, meseriilor și artei”¹⁴ și ca „listă de nume de obiecte”, sinonim cu *nomenclator*. În ceea ce privește a doua valoare, diferența este dată de opozițiile: știință-tehnică, abstract-concret și teorie-practică. Altfel spus, nomenclatura se referă la ansamblul de termeni utilizați în domeniile aparținând tehnicii¹⁵. Ambii termeni devin, în concepția autorului mai sus menționat, două câmpuri lexicale ale limbajelor de specialitate, terminologia cuprinzând termenii științei iar nomenclatura - pe cei ai tehnicii. În general, lucrările mai noi din literatura de specialitate, nu fac diferența tehnic-științific. A doua valoare a termenului *nomenclatură* ar putea fi definit, mai degrabă, din perspectiva relației parte-întreg. Nomenclatura, ca listă de nume, este o parte a terminologiei, adică a ansamblului de cuvinte specializate utilizate într-un anumit domeniu al științei și tehnicii. Cele mai cunoscute domenii care se folosesc de nomenclaturi sunt: zoologia, mineralogia, botanica, anatomia, chimia. De exemplu, nomenclatura științifică a numelor de plante este doar o mică parte din ansamblul de termeni specifici botanicii. Caracteristica principală a nomenclaturilor este dată de caracterul lor internațional. Această caracteristică este rezultatul procesului de uniformizare a conceptelor și de fixare a unei denominații prin intermediul de reguli prestabilite, aplicate sistematic. Acest tip de „lexic” este creat artificial și poate fi considerat un cod artificial, independent de limba naturală¹⁶. Prin urmare, *nomenclatură* are următoarele valori: 1. totalitatea termenilor de specialitate utilizate de exponenți ai diferitelor ramuri ale științei și tehnicii, terminologie2; 2. parte a unei terminologii, adică a unui ansamblu de termeni, ce constă într-o listă de nume de obiecte care aparțin unui domeniu al științei și tehnicii și care are toate caracteristicile unui cod artificial.

„Țesătura” acestor valori ale diferitelor semne lingvistice folosite în literatura de specialitate poate fi reprezentată grafic¹⁷ astfel:

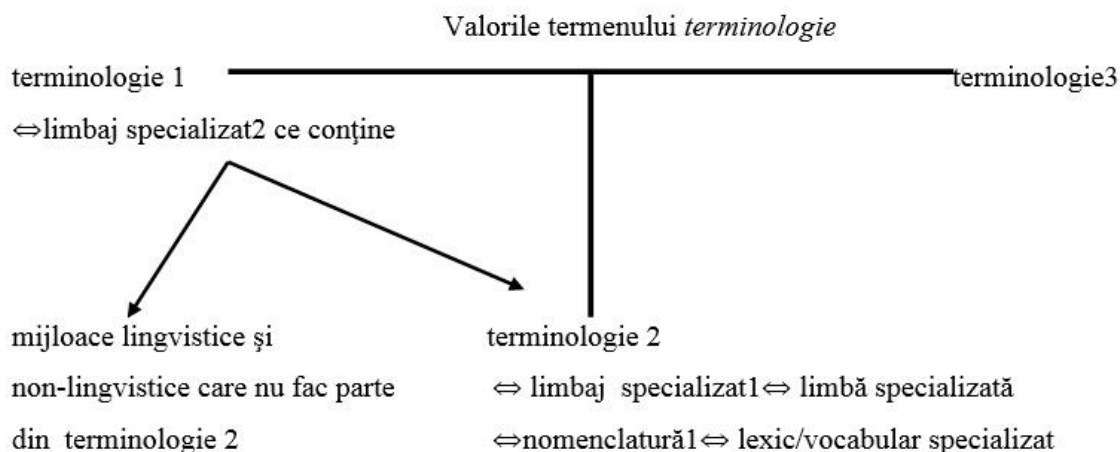
¹³ Victor Vascenco, *Probleme de terminologie lingvistică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p. 13. Terminologie este folosit cu sensul de ansamblu de termeni sau cuvinte specializate ce aparțin unui subsistem lingvistic.

¹⁴ Victor Vascenco, op.cit., p. 13.

¹⁵ Victor Vascenco, op.cit., p. 14-15, realizează descrierea celor două tipuri de termeni, științifici și tehnici. Termenii din știință sunt caracterizați astfel: desemnează noțiuni abstracte (concepte), nu țin cont de trăsăturile concret-senzoriale, țin de domeniul teoriei, sunt generalizări maxime, sunt echivoci (ex. *ontologie* are un sens în filosofia pre-marxistă și un alt sens în filosofia marxistă), reprezintă valori finite deoarece fiecare știință are un număr limitat de concepte, apariția unora noi făcându-se lent, au caracter internațional, nu se pretează la standardizare deoarece desemnează concepte și nu produse ale producției materiale. Termenii din tehnică au următoarele caracteristici: desemnează noțiuni concrete, vizează latura senzorială, țin de domeniul practicii, de producerea bunurilor, nu sunt echivoci, reprezintă valori infinite, dezvoltarea tehnicii duce la creșterea termenilor corespunzători noilor invenții, au caracter național sau local, fiind formați prin calc lingvistic sau sunt creații proprii, desemnează obiecte ale producției materiale și pot fi standardizați ușor.

¹⁶ Aceste caracteristici au fost evidențiate de Maria Teresa Cabré, în articolul *Importancia de la terminologia para la comunicación en las lenguas europeas*, „*Lingua e stile*”, anul XXXVI, nr. 2, 2001, pag. 383-394, <http://www.upf.edu/pdi/df/teresa.cabre/docums/ca01imp.pdf>, consultat pe 4.07.2013.

¹⁷ Semnul „ \Leftrightarrow ” indică echivalența și e folosit pentru a marca relația de sinonimie.

Schema 2: Valorile termenului *terminologie*

În ceea ce privește terminologia ca ansamblu de termeni, se mai poate face o observație. De multe ori se folosește, în literatura de specialitate, forma de plural, *terminologii*. Scopul este de a accentua diversitatea domeniilor din cadrul științei și tehnicii care au un ansamblu propriu de termeni. Aceste terminologii constituie obiectul de studiu al terminologiei ca disciplină.

În concluzie, așa cum s-a văzut din schema de mai sus, termenul *terminologie* are mai multe valori, primelor două dintre ele corespunzându-le una sau mai multe sintagme sinonime. Din acest motiv, pentru evitarea confuziilor, ideal ar fi ca la utilizarea acestui termen și a sinonimelor sale să se menționeze valoarea lor.

Bibliografie

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității din București, București, 2000.

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, Editura Universității din București, 2007.

DȘL = Bidu-Vrănceanu, Angela/Călărășu, Cristina/Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana/Mancaș, Mihaela/PanăDindelegan, Mihaela, *Dicționar de științe ale limbii*, Ediția a II-a, Editura Nemira, București, 2005.

Cabré, Maria Teresa, *Terminology, Theory, methods and applications*, translated by Janet Ann DeCesaris, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 1999.

Cabré, Maria Teresa, *Elements for a Theory of Terminology: towards an alternative paradigm*, în „Terminology International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication”, 2000, <http://www.upf.edu/pdi/df/teresa.cabre/docums/ca00el.pdf>, consultat pe 26.06.2013.

Cabré, Maria Teresa, *Le rôle de l'Académie de la langue dans la société catalane*, http://htl.linguist.univ-paris-diderot.fr/cabre/cabre_norme.pdf, consultat pe 29.01.2014.

Calberg-Challot, Marie, *Quand un vocabulaire de spécialité emprunte au langage courant: le nucléaire, étude de cas*, „Cahier du CIEL”, 2007-2008, <http://www.eila.univ-paris->

diderot.fr/media/recherche/clillac/ciel/cahiers/2007-2008/05bis-calberg.pdf?id=recherche%3Aclillac%3Aciel%3Acahiers%3A2007-2008&cache=cache, consultat pe 8.09.2013.

Durieux, Christine, *Pseudo-synonymes en langue de spécialité*, http://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.eila.univ-paris-diderot.fr%2Fmedia%2Frecherche%2Fclillac%2Fciel%2Fcahiers%2F9697%2F4durieux.pdf&ei=R37iUdKK6je4QSP1YCIBA&usg=AFQjCNFjgNXVBKG8anyDEq11_M1sc75nQg&bvm=bv.48705608,d.bGE, consultat pe 23.06.2013.

Desmet, Isabelle, *Terminologie, culture et société. Éléments pour une théorie variationniste de la terminologie et langues de spécialité*, „Cahiers du Rifal” nr. 26, 2007, http://www.rifal.org/3_information.html, consultat pe 23.06.2013.

Felber, Helmut, *Terminology Manual*, Infoterm, Paris, 1984, http://unesdoc.unesco.org/Ulis/cgi-bin/ulis.pl?catno=62033&set=51E26C31_2_154&gp=1&lin=1&ll=1, consultat pe 23.06.2013.

Gaudin, François, *Quelques mots sur la terminologie*, „Cahiers du Rifal”, nr. 26, 2007, http://www.rifal.org/3_information.html, consultat pe 23.06.2013.

Graur, Alexandru, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954.

Pelletier, Julie, *La variation terminologique: un modèle à trois composants*, thèse, Département de Langues, Linguistique et Traduction, Faculté des Lettres, Université Laval Québec, 2012, p. 10, <http://theses.ulaval.ca/archimede/fichiers/28430/28430.pdf>, consultat pe 14.01.2014.

Vascenco, Victor, *Probleme de terminologie lingvistică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975.